

nje na neobjavljenoj građi. Vrlo dobar materijal koji su vješti autori imali u rukama sada očekuje novu obradu i drukčiji pristup pitanju, što, nema sumnje, nije nikakav problem za vrsne stručnjake. (PETAR STRČIĆ).

LUJO MARGETIĆ, »SREDNJOVJEKOVNO HRVATSKO PRAVO. STVARNA PRAVA«, Zagreb-Rijeka-Čakovec 1983. Autor je osobito plodan istraživač svih pravno-povijesnih oblika Vinodolskog zakona iz 1288. godine, pa je knjiga o kojoj je riječ (str. 184) nastala u okviru proučavanja toga znamenitog pravno-povijesnog i kulturnog spomenika. Knjiga — kako se autor unaprijed opredijelio »nema za cilj da pruži sistematski pregled svih pravnih ustanova stvarnog prava, nego samo onih koje je autor smatrao najvažnijim za upoznavanje temelja na kojima je počivalo srednjovjekovno hrvatsko pravo«. Zato je L. Margetić neka pitanja obradio opširnije, smatrajući da imaju širi evropski kontekst (npr. Rižanski placit, plemstvo 12 širih porodica hrvatskog kraljevstva, agrarni odnosi u dalmatinskoj pravnoj regiji). U vezi s nekima od njih pisac je ušao i u diskusiju s drugim istraživačima. Prednost je njegova rada što koristi opsežnu literaturu (našu i stranu), a osobito izvorni materijal iz kojega daje više reprezentativnih ulomaka (na latinskom i u prijevodu). Autor je svoju knjigu podijelio u tri glavna dijela — uvod, s teritorijalnom i vremenskom diobom hrvatskog prava na prvi (11. i 12. st.) i na drugi period (od 12. st. dalje), kojemu autor posvećuje vrlo opsežnu pažnju. U tome drugome razdoblju L. Margetić materiju prikazuje raspoređenu po većim hrvatskim pravnim regijama — istarska, kvarneska, dalmatinska, uža Hrvatska, slavonska. Naime, autor drži da bi se cjelovitom analizom jedne pravne ustanove na jednom mjestu zapravo stvorio »pričin jedinstvenog hrvatskog pravnog područja u prošlosti što bi uveliko štetilo boljem razumijevanju pojedine pravne ustanove, koja ima nerijetko drukčiji nastanak, evoluciju i sadržaj u pojedinoj regiji«. Međutim, L. Margetić smatra da područja i nisu međusobno odijeljena, pa se »lako mogu nazrijeti mnogi elementi koji su zajednički svim regijama hrvatskog prava i koji pokazuju značajnu srodnost s pravom ostalih naših naroda i uopće evropskim srednjovjekovnim pravom«. Štoviše, autor misli da su obrađena prava u spomenutim hrvatskim područjima samo varijante »srednjovjekovnog evropskog pravnog shvaćanja«. Autor piše: »Istarsko pravo u svojoj unutrašnjoj bogatoj lokalnoj raznolikosti nadogradilo je na postklasično rimsko pravo tipa Teodozijeva kodeksa utjecaje iz bizantskog, franačkog, franačko-langobardskog, mletačkog, slavenskog i germanskog prava, a značajnu su ulogu odigrala i shvaćanja postglosatora. Dalmatinski su gradovi bili izloženi najprije snažnom i prevladavajućem utjecaju staroga hrvatskog prava, na koji se kasnije nadovezuje utjecaj Mletaka, postglosatora i prakse talijanskih gradova sa zapadne jadranske obale. Pravo uže Hrvatske i hrvatsko-ugarsko pravo Slavonije pod snažnim su utjecajem ugarskog prava, koje sa svoje strane predstavlja zamršenu simbiozu franačkih, slavenskih i bizantskih pravnih koncepcija« (str. 166). Luj Margetić uspio je u svojoj zamisli i dao još jedan prilog znanstvenom razumijevanju srednjovjekovnoga hrvatskog prava, te u okviru njega stvarnih prava. (PETAR STRČIĆ).

O PAPINU PRIVILEGIJU OMIŠALJSKIM BENEDIKTINCIMA 1252. Opće-poznati dokumenat iz 1248. god. potvrđuje i hrvatski karakter otoka Krka, kao što to svjedoči i akt samoga pape Inocenta IV iz god. 1252. Naime, pa-

pa je iz Perugie, u pismu krčkom biskupu Fruktuosu 26. siječnja 1252. godine, dopustio benediktincima u Omišlju održavanje mise i ostale službe na staroslavenskom jeziku »kako su to činili i do sada njihovi predšasnici« (Mihovil Bolonić-Ivan Žic Rokov, »Otok Krk kroz vjekove«, Zagreb 1977, str. 21). U historiografiji i u povijesti književnosti smatra se izdavanje toga dokumenta događajem dalekosežnog značenja, presudnim za glagoljašku kulturu općenito, koji potvrđuje ranije stanje (Vjekoslav Štefanić, »Hrvatska književnost srednjega vijeka«, u: Pet stoljeća hrvatske književnosti 1, Zagreb 1969, str. 10) i kasnije uzajamne glagoljaške veze (npr., Mihovil Bolonić, »Stoljetne veze krčkih i senjskih glagoljaša«, Senjski zbornik 6, Senj 1975, str. 81—139). Štoviše, sličan privilegij iz 1248. god. senjskoj biskupiji povezuje se u novije doba upravo i samo s činjenicom da je ona (senjska biskupija) bila dio krčke biskupije, te da je zbog toga u ovom kraju Hrvatske i moglo biti slavenske liturgije (Nada Klaić, »Historijska podloga hrvatskog glagoljaštva u X i XI stoljeću«, Slovo 15—16, Zagreb 1965, str. 271; M. Bolonić — I. Žic, d.d.j., str. 96—97, 155. O pripadanju kopnenih krajeva krčkoj biskupiji usp. Ivan Crnčić, »Najstarija poviest krčkoj, osorskoj, rabskoj, senjskoj i krbavskoj biskupiji«, Rim 1867, str. 31, 34, 102, a o izdvajanju vinodolske i modruške župe iz krčke biskupije v. str. 88). Zanimljivo je, međutim, pitanje zašto je papa izričito spomenuo benediktinski samostan u Omišlju i zašto je uopće dao taj privilegij.

Taj se samostan na o. Krku prvi put spominje u rečenome papinome dokumentu. Inocent IV potvrđuje ono što su radili već prethodnici tadašnjih redovnika. Može se izvesti zaključak: redovnici su do tada upotrebljavali nesmetano glagoljicu i staroslavenski jezik u bogoslužju, a tada, polovinom XIII stoljeća, to im — dakle uobičajeno — pravo netko osporava. Naime: »U molbi, kojom su tražili potvrdu toga običaja, omišaljski monasi bili su naveli papi da su oni Slaveni, da se služe slavenskim pismom i da ne mogu naučiti latinski« (Ivan Ostojić, »Benediktinska kulturna baština na otoku Krku«, Krčki zbornik 1, Krk 1970, str. 240). Da li to može značiti da ih je netko tjerao da uče — latinski? Međutim, spomenuti M. Bolonić i I. Žic u svome zajedničkom djelu zaključuju drukčije: »U rečenom indultu omišaljskim benediktincima nema ni spomena o krčkim glagoljašima, iz čega se dade zaključiti da su se oni nesmetano služili glagoljicom i staroslavenskim jezikom u bogoslužju« (M. Bolonić — I. Žic, n.d.j., str. 156). Iz rečenoga indulta to se može zaključiti, ali i ne mora. Ostaje, dakle, otvoreno i pitanje: zašto papa spominje samo Omišljane na o. Krku, iako se — iz drugih vijesti, npr., iz primjera Bašćanske ploče u benediktinskoj opatiji sv. Lucije u Jurandvoru — može zaključiti da su benediktinci i u drugim svojim opatijama zaista nesmetano koristili i glagoljicu i staroslavenski jezik u bogoslužbi. Doduše, ne može se sasvim čvrsto tvrditi da su se konstantno i do kraja služili tim pismom i jezikom, jer je, npr., na zvoniku sv. Lucije natpis na latinskom jeziku, a zadnji jurandvorski opat bio je Talijan iz Verone; ipak, za omišaljski se samostan može pretpostaviti da je do kraja svoga postojanja koristio i glagoljicu i staroslavenski jezik, o čemu bi jedan dokaz mogao biti i nadgrobni natpis posljednjega opata jer je na glagoljici (I. Ostojić, n.d.j., str. 240).

U historiografiji i u povijesti književnosti smatra se papino dopuštenje potpunim priznavanjem slavenskoga odnosno hrvatskoga karaktera i o. Krka a i širega područja, tim više što je on četiri godine ranije to priznanje

— kako je rečeno — dao i senjskoj biskupiji (Codex diplomaticus 4, Zagreb 1906, str. 343). Eduard Hercigonja smatra da je papu usmjeravala crkveno-politička problematika: »poboljšanje — posredstvom glagoljaša — odnosa s istočnom crkvom i slavenstvom«, ali taj čin upućuje i »na izmijenjeno duhovno ozračje Evrope kao posljedice križarskih ratova« (»Glagoljaštvo. Nacrt za enciklopedijsku jedinicu«, Republika, XLII, 1—2, Zagreb 1986, str. 143). Međutim, u najnovije je vrijeme Lujo Margetić to zanimanje sveo u druge okvire, također ističući opću politiku Inocenta IV, ali uperenu u prvome redu na drugu stranu Evrope — protiv cara Fridrika II. Naime, razvijajući vrlo ofenzivnu politiku, papa je pridobio i ugarsko-hrvatskog kralja Belu IV, a Mleci su postali carevi saveznici. U isto su vrijeme Krčki knezovi bili bez o.Krka — kojega drži Venecija, raspoloženi su antimletački i prougarski, dakle, na papinoj su liniji. Zbog toga se i krčki biskup »dakako, priklanja novoj vlasti, to više što time udovoljava i papinim željama i planovima« (Lujo Margetić, »Iz vinodolske prošlosti. Pravni izvori i rasprave«, Rijeka 1980, str. 50). Senjski i krčki privilegij, međutim, zaista su znatno pridonijeli bržem, sigurnijem i bogatijem razvijanju narodnoga glagoljaškog bogatstva, njegovom učvršćivanju, međusobnom prožimanju (usp., npr., M. Bolonić, »Stoljetne«, n.dj., str. 94 i dalje). Sâm otok Krk bio je i ostao veoma bogato izvorište glagoljaške kulture sve do XX stoljeća, pa i njezino rasadište. (PETAR STRČIĆ).

NOVE VIJESTI O DUJMU II (1279—1317). Pretpostavlja se da je Fridrikov sin Dujam II upravljao Modrušom, dijelom otoka Krka sinovi Vida IV — knezovi Ivan i Leonard, a ovaj posljednji da je bio i upravitelj Vinodola. U međuvremenu su se Krčki knezovi iz Vidove loze živo umiješali u borbe za ugarsko-hrvatsku krunu (1290—1301) i to na strani napuljskih pretenadata. Sâm knez Dujam II boravi i na napuljskom dvoru, koji mu potvrđuje posjede u Hrvatskoj, posebno izražavajući zahvalnost što je podržao Karla Roberta u borbama za dolazak na prijestolje ugarsko-hrvatskih vladara; štoviše, Dujam je bio u grupi hrvatskih velikaša koji su otišli u Napulj i 1300. doveli Karla Roberta u Ugarsko-Hrvatsko Kraljevstvo. Dujam II postao je upravitelj djedovskog imanja nakon Leonardove smrti, no nije imao miran život — dolazio je u sukob s Rabljanima, zbog svoga Jablanca, i s njihovim saveznicima knezovima Šubićima. Bio je i dalje izraziti pristaša ugarsko-hrvatskog vladara Karla Roberta, došljaka iz Napulja, kako je općenito u našoj historiografiji i usvojeno (Vjekoslav Klaić, »Krčki knezovi Frankapani«, Zagreb 1901, str. 129; Nada Klaić, »Knezovi Frankapani kao krčka vlastela«, Krčki zbornik 1, Krk 1970, str. 138—139). Međutim, u najnovije je vrijeme Lujo Margetić izvršio nova istraživanja i došao do zanimljivih rezultata koji daju drugačiju sliku Dujma II, točnije rečeno — daju sliku pravoga Krčkog kneza, koji s uspjehom sjedi na dvije stolice i misli u prvome redu na svoje probitke i interese svoje obitelji. Lujo Margetić (»Neiskorištene vijesti o krčkom knezu Dujmu II«, Starine 60, Zagreb 1987, str. 45—51) upozorio je na niz do sada neiskorištenih a dobrim dijelom i malo poznatih podataka o Dujmu. Taj knez — kao ni drugi Krčki knezovi — ne izvršava obveze prema Veneciji, ali za razliku od drugih rođaka njemu se to oprašta, jer s Mlecima ima — izvanredno dobre veze! Naime, on je ulagao znatne svote u pomorske i trgovačke transakcije, a Venecija je blagonaklono štitala te njegove gospodarske interese na svome teritoriju.